Чумак Галина,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
chumak@tnpu.edu.ua
ORCID 0000-0001-5974-9022

СИМВОЛІЗМ ТА ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ МІФОПОЕТИКИ В. Б. ЄЙТСА

Самобутність дискурсивної практики модернізму ґрунтується на тому, що закріплення автономної й істинної присутності суб'єкта переводиться в площину літератури. Дискурс модернізму утримує своєрідну естетичну *рівновагу*, що збалансовує грані художнього герметизму й продуктивної естетичної моделі, відкритої для нових інтерпретацій [1, с. 27].

Символісти, як інші представники модерної літератури, обстоювали домінантне значення символу для побудови поетичного образу. Сутність символізму як літературного напряму полягає передусім у ставленні до художньої творчості як до форми езотеричного знання. Символістський підхід до завдань мистецтва висуває проблему розуміння як основну проблему творчості. Відтак, переклад символістської поезії – трактування поетичної образності першотвору як набору символічних конвенцій, у яких втілюється авторський спосіб розуміння – передбачає застосування інтерпретативних методик до розуміння тексту. Пізній романтизм, з якого виростав символізм Вільяма Батлера Єйтса, сповідував інтуїтивний підхід до символічної мови, що спирався на роботу інтуїції: пробудженні нею почуття і навіяні образи. Це означає, що образність пізньоромантичних і багатьох символічних текстів (включно із поетичними текстами Єйтса) не могла набути системного, цілісного значення. Поетична форма нерідко виступала прикладом зумисної фрагментації поетичного досвіду, а домінанта інтуїтивного відчування над системними знаннями стирала грані між видами мистецтв і дозволяла їм виступати метафорами одне одного. Так, улюбленою французькими

символістами та Еліотом метафорою поезії була музика, а в Єйтса основною метафорою поетичної творчості виявився театр [4, с. 412].

У 1939 році Томас Стернз Еліот зазначав про Єйтса, що є поети, чиї вірші надаються до ізольованого вивчення для досвіду та насолоди. Існують інші, поезія котрих, даючи досвід та насолоду, має таке ж історичне значення. Єйтс належить до останніх; він був одним з небагатьох, чия історія – це історія нашого власного часу, хто є частиною свідомості своєї епохи, що її без них не можливо збагнути [4, с. 367]. Як і Еліот, Єйтс належав до літературної еліти , обидва були визнаними метрами англомовної поезії, обидва отримали Нобелівську премію з літератури. Однак Єйтс, проживши довге і плідне життя (1865-1939), належить принаймні до двох епох. Він був одночасно і вікторіанцем і модерністом, в молодості зазнав відчутного впливу Оскара Вайлда, в зрілому віці переймав ідеї від Езри Паунда. В 90-х роках XIX ст. він став одним із зачинателів ірландського відродження, а вже в 20-х роках XX ст. – сам як сенатор вільної Ірландії пережив політичні його наслідки і осмислив його кризу. В тих же 90-х роках був опублікований його збірник есеїв «Кельтські сутінки», де пропагувалася ідея про особливу місію Ірландії, здатної уникнути згубних вад цивілізації, в 10-х одночасно з Т.С. Еліотом та О. Шпенглером провістив «присмерк Європи» [5, с. 76].

У ранній поезії Єйтса відлунюють ідилічні ноти Спенсера, пізніше відчутний вплив Вільяма Блейка, і до тоді вже напівзабутого романтика Персі Біші Шеллі. Творчість саме цих двох невизнаних за життя поетів своїм ідеалістичним духом і символістським баченням була співзвучна з художніми та естетичними пошуками літератури fin de siaecle. Поет з ранньої поеми Шеллі «Аластор» стає взірцем для Єйтса, котрий сам, подібно до героя, шукає єдності життя та мистецтва. Візіонер Аластор не знаходить в житті нічого гідного своєї внутрішньої драми. В той же час, відчутний досить сильний вплив поетів-символістів, так само як і їх вплив на всю тогочасну модерну літературу [6].

Як і всі модерністи, поет починає використовувати міфологічне минуле власного народу, але не сліпо наслідує їх, а інтерпретує по-своєму. Його п’єси

та вірші – не відображення, а специфічне відтворення, коли старі міфи стають вмістилищем нових ідей та міфів. У них образи язичництва переплітаються із християнською символікою, історія переплітається з магією. Відтворювана картина далека від дійсності, є абсолютним породженням фантазії та полем для розвитку філософських концепцій поета, які від того часу і вже на все життя будуть пов'язані з пошуком когерентності буття. Водночас у поезії та драматичних творах домінують естетичні цінності символізму – культ краси, естетизація смерті, сприйняття мистецтва як словесної алхімії, поета як мага. Зовнішні сюжети відступають перед сюжетами внутрішніми.

Найважливішим аспектом поезії В.Б. Єйтса став розвиток його власної теорії символізму як посередника між життям і мистецтвом. На думку Лариси Коломієць, дихотомія понять життя і мистецтво була, напевно, основним предметом творчості Єйтса. Щоб якнайкраще висвітлити цей предмет у своїх поетичних творах за допомогою алегорій та символів, він відшліфовував окремі з них, наскрізно використовуючи в різних творах (образ троянди, лебедя тощо). Арсенал символів постійно поповнювався завдяки збагаченню власного суб'єктивного досвіду поета [2, с. 283].

Найбільшим досягненням В.Б. Єйтса стала розбудова символічної мови, в якій втілювалися пошуки рівноваги між суперечливими вимогами до поета з одного боку – від зовнішнього світу, а з іншого – від мистецтва. Цей конфлікт В.Б. Єйтс назвав у своєму пізньому вірші «Вибір» (The Choice) інтелектуальною дилемою вибору між досконалістю в житті й досконалістю в праці. Ця тема є центральною для двох найкращих збірок В.Б. Єйтса: «Вежа» (The Tower, 1928) і «Гвинтові сходи» (The Winding Stair, 1933).

У Вільяма Батлера Єйтса, в дусі естетики символізму, зовнішні міфологічні сюжети поступаються місцем внутрішнім, духовним сюжетам і колізіям, серед яких найтрагічнішими в особистісному світовідчуванні поета були: роздвоєність між ірландським патріотизмом і духовною спорідненістю з англійською культурою, розчарування в політичних концепціях та ідеях політичної боротьби – деструктивної, на думку поета, для внутрішньої сутності

людини; зневіра в можливості мистецтва протистояти силам хаосу, невіра в здатність власної творчості подолати розірваність із життям (а без єдності з життям нема гармонії духу); і нарешті брак наївної віри в цивілізацію як прогресивний процес та пов'язана з цим розгубленість і втрата віри в перспективу особливого шляху й ролі в сучасній цивілізації для своєї батьківщини Ірландії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. Пер. В. Купліна. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
2. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 522 с.
3. Ортега-і-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва. *Всесвіт*, 1992. №3-4. С. 144-166.
4. Павличко С. Вільям Батлер Єйтс. *Зарубіжна література: дослідж. та критич. статті* / передм. Д. Наливайка. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. С. 411-429.
5. Hone Joseph. W.B. Yeats. MACMILLAN, 1989. 503 p.
6. Frye, Northrop. Yeats and the Language of Symbolism. *Fables of Identity: Studies in Poetic Mythology.* New York – Burlingame: Harcourt, Brace and World, Inc., 1963. P. 218-237. DOI https://utppublishing.com/doi/pdf/10.3138/utq.17.1.1?download=true